

ГЛАВА ПЪРВА

В о н а з и г о д и н а ¹ б я х м е
разквартирувани в едно село. Беше късно лято, къщата гледаше към реката, равнината и планините отвъд. Речното корито беше чакълесто, тук-там стърчаха едри заоблени камъни, бянали се сухи на слънцето, а бистрата вода синееше бързотечна. Войниците се нижеха край къщата и продължаваха надолу по пътя, а прахта, която вдигаха, се стелеше по шумака. Напращени бяха и дънерите, тази година листопадът подрани, и пред очите ни войниците минаваха, вдигаха прах, повееше ли ветрец, листата капеха, войниците отминаваха, а после пътят пак опустяваше, бял под шумата.

Полята бяха плодни, имаше и много овощни градини, а планините отвъд тъмнееха оголени. Там се водеше бой и нощем се виждаха проблясъците на оръдейната стрелба. В мрака те бяха като летни светкавици, но нощите бяха прохладни и няхмахме усещането, че иде буря.

Понякога в тъмнината чувахме как под прозорците вървят войници, а след тях минават оръдия, теглени от машини. Нощем имаше много движение – мулета със сандъчета муниции от двете страни на самара, моторизирана пехота на сиви камиони и други, покрити с платнища, които се движеха по-бавно. Денем минаваше тежката артилерия – дългите дула на оръдията, теглени от влекачи, бяха замаскирани със зелени

¹ 1915-а, когато Италия влиза в Първата световна война, като обявява война на Австро-Унгария (на 23 май). – Б. пр.

клони, а влекачите бяха покрити със зелени филизи и шумак. На север, отвъд долината, се виждаше кестенова гора, а зад нея, на отсамния бряг на реката, още едно възвишение. За това възвишение се водеха боеве, но безуспешно, и наесен, когато започнаха дъждовете, листата на кестените опадаха, клоните оголяха, мокрото поле тъмнееше – есенно мъртвило. Над реката се стелеше мъгла, планината се заоблачи, камионите пръскаха кал по пътя, войниците бяха изкаляни, пушките им – мокри под наметките, които така се издуваха от сивите кожени паласки, провесени отпред на коланите и натъпкани с пълнители, заредени с дълги, тънки куршуми, калибър 6,5 мм, че всичките войници, които вървяха по пътя, изглеждаха като бременни в шестия месец.

Бързо отминаваха и малки сиви автомобили – обикновено един офицер седеше до шофьора и още неколцина на задната седалка. Те пръскаха повече кал дори от камионите и случеше ли се един от офицерите отзад да е много дребен и да седи между двама генерали, толкова дребен, че да не можеш да видиш лицето му, а само върха на фуражката и тесния гръб, и ако автомобилът се носеше особено бързо, това можеше да е кралят. Той квартируваше в Удине¹ и наобикаляше към нас почти всеки ден, за да види как вървят работите, а работите вървяха много зле.

В началото на зимата започна неспирен дъжд, а с дъжда дойде и холерата. Успяха да я ограничат

¹ Административен център на едноименната провинция между Венецианския залив и Алпите. От 1915 до 1917 г. там е разположен италианският генерален щаб. – Б. пр.

и в края на краищата тя отнесе само седем хиляди войници.

ГЛАВА ВТОРА

Наследващата година имаше много победи. Превзеха възвишенията отвъд долината и хълма с кестеновата гора, на платото южно от равнината също спечелиха победи, и през август прехвърлихме реката и се настанихме в Гориция, в къща, обрасла от едната страна с морави глицинии, със зид и градина с чешма и кичести дървета. Сега се биеха в близките планини на километър-два от нас. Градът беше приятен, къщата – хубава, а зад нас течеше реката. Градът бе превзет, но не и възвишенията отвъд него, и бях особено доволен, че на австрийците явно им се искаше да се върнат тук, когато войната свърши – обстрелваха града не за да го разрушат, а колкото да спазват военно приличие. Хората продължаваха да си живеят в него, имаше болници и кафенета, артилерия в по-крайните улици и два публични дома – единия за войници, другия за офицери. Дойде краят на лятото, нощите захладяха, боят се водеше по възвишенията зад града и побитите от шрапнели трегери на железопътния мост, срутеният тунел при реката, където бяха ставали сражения, дърветата около площада и засводената от две редици дървета улица към него, както и това, че в града имаше момичета, а сега понякога можеше да се види и лицето, и дългошиестото телце, и посивялата козя брадичка на краля, когато минаваше в колата си, всичко това и стряскащата гледка на вътрешността на къщи, останали с

една стена по-малко от артилерийския обстрел, нападалите тухли и мазилка по градини и улици, и благоприятният ход на нещата при Карсо правеха тази есен по-различна от предишната, когато бяхме разквартирувани в онова село. И войната се бе променила.

Дъбравата по възвишенията край града я нямаше. През лятото, когато дойдохме в града, тя беше зелена, а сега там стърчаха дънери, поломени стволове, земята беше изровена и един ден към края на есента, когато отидох на склона, видях откъм планините да се задава облак. Бързо се приближи, слънцето стана тъмножълто, после всичко посивя, небето притъмня, облакът се спусна от планината, обви ни и заваля сняг. Понесен от вятъра, падаше косо, покри голата земя и дънерите щръкнаха сред него. Побеляха и оръдията, а скоро в снега се открииха пътечки до отходните места зад окопите.

По-късно се върнах отново в града и от прозореца на публичния дом – този за офицери – гледах как пада снегът. Седяхме с приятел пред две чаши и бутилка “Асти”¹ и като гледахме как снегът се сипе бавно и тежко, разбрахме, че за тази година – толкова. Планините нагоре по реката над града не бяха превзети, не беше превзето и никое от възвишенията отвъд реката. Оставаха за догодина. Приятелят ми съгледа как свещеникът на нашата част предпазливо стъпва в кишата по улицата и почука на прозореца, за да привлече вниманието му. Свещеникът се огледа, видя ни и се усмихна. Приятелят ми му направи знак да влезе. Свещеникът поклати глава и отмина.

На вечеря в стола поднесоха спагети, които всички ядохме много бързо и съсредоточено –

¹ Вид пенливо вино. – Б. пр.

вдигахме ги на вилицата си, докато краищата им увиснат над отворената уста, и тогава ги наляпахме или пък просто ги всмуквахме, като непрекъснато ги подемахме с вилицата, и често си наливахме вино от дамаджанката в метална люлчица – наведеш ли є гърлото с показалец, червеното, бистро, тръпчиво, прекрасно вино потичаше в чашата, която държиш със същата ръка. След спагетите капитанът започна да подкача свещеника.

Свещеникът беше млад, лесно се изчервяваше, носеше униформа като нас, но с кръст от тъмночервено кадифе над горния ляв джоб на сивата куртка. Капитанът говореше на завален италиански – кой знае защо мислеше си, че така по-пълноценно ще схвана думите му.

– Свещеник днес с момичета – каза той, като гледаше свещеника и мен.

Свещеникът се усмихна, поруменя и поклати глава. Капитанът често го взимаше на подбив.

– Не е ли истина? – попита той. – Аз днес вижда свещеник с момичета.

– Не – възрази свещеникът.

Тези шеги забавляваха другите офицери.

– Свещеник не с момичета – продължи капитанът. – Свещеник никога с момичета – обясни той, взе чашата ми и я напълни, гледаше ме в очите, но без да изпуска и свещеника от поглед. – Свещеник всяка нощ един срещу пет. – Цялата маса избухна в смях. – Разбираш, нали? Свещеник всяка нощ един срещу пет.

Той показва с ръка за какво става дума и се изсмя високо. Свещеникът приемаше всичко като шега.

– Папата иска австрийците да спечелят войната – обади се майорът. – Той обича Франц Йосиф. Оттам идат паричките. Аз съм атеист.

– Чел ли си “Черната свиня”? – попита ме лейте-

нантът. – Ще ти я намеря. Тази книга разклати вярата ми.

– Долна и недостойна книга – уточни свещеникът.

– Не вярвам да ви харесва.

– Твърде поучителна е – отвърна лейтенантът.

– Разбираш какви са духовниците. Ще ти хареса – увери ме.

Усмихнах се на свещеника, а той отвърна на усмивката ми иззад запалените свещи.

– Не я четете – настоя той.

– Ще ти я намеря – не се отказваше лейтенантът.

– Всички мислещи хора са атеисти – отбеляза майорът. – Но признавам, не вярвам и във франкмасоните.

– Аз пък ги уважавам – възрази лейтенантът. – Благородна организация.

Някой влезе и през отворената врата видях как снегът вали.

– Щом захвана снегът, няма да има повече офанзиви – казах аз.

– Няма, разбира се – съгласи се майорът. – Трябва да си вземете отпуск. Да отидете в Рим, Неапол, Сицилия...

– Иди да видиш Амалфи – предложи лейтенантът.

– Ще ти дам картички до семейството ми там. Ще те посрещнат като роден син.

– Да иде в Палермо.

– Да иде в Капри.

– Искат ми се да отидете в Капракота и да погостувате на семейството ми в Аbruци – каза свещеникът.

– Ти пък с твоето Аbruци! Там има повече сняг, отколкото тука. Защо му е да гледа селяни. Да отиде в центровете на културата и цивилизацията.

– Там, където има хубави момичета. Ще му дам адреси в Неапол. Хубави млади момичета и все с майките си... ха, ха, ха.

Капитанът протегна ръка – пръстите разперени,

палецът вирнат. Сянката на ръката му се очерта на стената. Пак заговори на завален италиански.

– Тръгнеш ей така – посочи той палеца си – и се връщаш така – сниши палеца до кутрето си.

Всички се засмяха.

– Гледайте – посочи отново сянката на ръката си срещу светлината на свещта върху стената. Започна от изправения палец и изброи подред палеца и четирите пръста: *sotto-tenente* (палеца), *tenente* (показалеца), *capitano* (средния пръст), *maggiore* (безименния), *tenente-colonello* (кутрето). Тръгваш лейтенант и се връщаш подполковник.

Всички се засмяха. Капитанът беше много популярен с игрите си с пръсти. Погледна свещеника и извика:

– Всяка нощ свещеник един срещу пет.

Отново всички прихнаха.

– Трябва да вземете отпуск веднага – посъветва ме майорът.

– Да можех да дойда с теб, да ти покажа това-онова – въздъхна лейтенантът.

– На връщане донеси грамофон.

– Донеси хубави оперни плочи.

– Донеси Карузо.

– Не, Карузо не. Той мучи.

– Не ти ли се ще и ти да мучиш като него?

– Аз пък ви казвам, мучи.

– Искане ми се да отидете в Абруци – повтаряше си свещеникът. Другите разговаряха високо.

– Там има много дивеч. Ще харесате хората, студено е, но е ясно и сухо. Можете да живеете у нас. Баща ми е прочут ловец.

– Хайде – каза капитанът. – Да вървим в бардака, преди да са затворили.

– Лека нощ – пожелах на свещеника.

– Лека нощ – отвърна той.

ГЛАВА ТРЕТА

Върнах се от отпуск и си бяхме все още в същия град. Из околността имаше много повече оръдия и пролетта беше настъпила. Полята зеленееха, лозите бяха пуснали мънички зелени филизи, по крайпътните дървета бяха покарали свежи листенца, откъм морето полъхваше ветреца. Видях пак града с хълма, увенчан от стария замък, венеца от възвишения околоръст и отвъдните планини – кафяви със зелено по склоновете. В града имаше още повече оръдия, открили бяха нови болници, по улиците се мяркаха англичани, понякога и англичанки, още няколко къщи бяха пострадали от артилерийския обстрел. Беше топло, запролетяваше се, вървах под дърветата край огрения от слънцето зид и видях, че още сме в същата къща и всичко си е както преди. Вратата беше отворена, на пейката отпред войник се припичаше на слънце, пред страничната врата чакаше санитарна кола, а вътре миришеше на мраморен под и болница. Всичко изглеждаше както преди, само че сега беше пролет. Надникнах през вратата на голямата стая и я видях, сгряна от слънцето, прозорецът отворен, майорът седнал зад бюрото си. Не ме забеляза и се поколебах дали да вляза и да докладвам, или първо да отида горе да се погрижа за външността си. Реших да се кача.

Стаята, която ни бяха дали с лейтенант Риналди, гледаше към двора. Прозорецът беше отворен, леглото ми застлано с одеяло, вещите ми висяха окачени на стената – противогазът в продълговатата тенекиена кутия и каската. В долния край на леглото беше сандъчето ми, а върху него стояха зимните ми ботуши, лъснали от

смазка. Австрийският ми снайпер с осмоъгълна синкава цев и орехов schutzen приклад, извит по формата на бузата, висеше между двете легла. Сетих се, че оптическият мерник бях заключил в сандъчето. Риналди спеше на другото легло. Събуди се от стъпките ми и се изправи.

– Чао! – извика той. – Добре ли прекара?

– Великолепно.

Стиснахме си ръцете, после той ме прегърна през врата и ме целуна.

– Уф! – стреснах се.

– Мръсен си – отбеляза той. – Трябва да се измиеш. Къде беше и какво прави? Разкажи ми всичко. Бързо!

– Бях навсякъде: Милано, Флоренция, Рим, Неапол, вила “Сан Джовани”, Месина, Таормина...

– Говориш като железопътно разписание. Имаше ли приключения?

– Да.

– Къде?

– Милано, Фиренце, Рома, Наполи...

– Стига. Кажу ми, кое беше най-хубавото?

– В Милано.

– Защото е било първото. Къде я срещна? В “Кова”¹? Къде отидохте? Какво почувства? Разправяй всичко веднага. Заедно ли прекарахте нощта?

– Да.

– Това е нищо. Вече и тук имаме хубави момичета. Нови момичета, които никога досега не са били на фронта.

– Чудесно!

– Не ми ли вярваш? Ще отидем още днес следобед и ще видиш. И в града имаме красиви англичанки. Сега съм влюбен в мис Баркли. Ще те заведа да те представя. Сигурно ще се ожения

¹ Ресторант с лятна градина, където изнасяли концерти; на виа Джузепе Верди, недалеч от театър “Ла Скала”. – Б. пр.

за нея.

– Трябва да се измия и да докладвам. Как сте с работата?

– Откакто си заминал, имахме само измръзвания, жълтеница, гонорея, самонаранявания, пневмония и твърд и мек шанкър. Всяка седмица ни докарват по някой пострадал от скални отломки. Тежко ранени имаме малко. Идната седмица войната пак започва. По всяка вероятност. Така поне разправят. Какво ще кажеш, да се ожения ли за мис Баркли? След войната, разбира се.

– Безусловно – отвърнах и напълних легена с вода.

– Довечера ще ми разкажеш всичко – продължи Риналди. – Сега трябва да поспя още, за да съм свеж и красив за мис Баркли.

Свалих куртката и ризата си и се измих със студената вода в легена. Докато се триех с кърпата, гледах стоята, през прозореца и към Риналди, който лежеше със затворени очи. Той беше от Амалфи – хубавец, на моя възраст. Обичаше професията си на хирург и бяхме големи приятели. Докато го гледах, той отвори очи.

– Имаш ли пари?

– Да.

– Заеми ми петдесет лири.

Изтрих си ръцете и извадих портфейла си от вътрешния джоб на окачената на стената куртка. Риналди взе банкнотата, огъна я и без да става от леглото, я пхна в джоба на брича си.

– Мис Баркли трябва да остане с впечатлението, че разполагам с прилични средства – усмихна се той. – Ти си моят голям, добър приятел и финансов покровител.

– Остави ме на мира – казах аз.

Вечерта в офицерския стол седнах до

¹ Портокалов ликьор. – Б. пр.